

Fra stolpehull til rekonstruksjon.
Et studium av to rekonstruerte jernalderanlegg i Norge

Kandidatnummer: 4015

ARK4200

Vår 2009

Universitetet i Oslo

Innholdsfortegnelse

<i>1. Innledning</i>	<i>s. 3</i>
<i>1.1 Problemstilling</i>	<i>s. 3</i>
<i>2. Forskningshistorie</i>	<i>s. 4</i>
<i>3. Presentasjon av materiale</i>	<i>s. 5</i>
<i>3.1 Jernaldergården på Ullandhaug</i>	<i>s. 6</i>
<i>3.2 Borg i Lofoten</i>	<i>s. 6</i>
<i>4. Metode</i>	<i>s. 8</i>
<i>5. Forventede resultater</i>	<i>s. 9</i>
<i>6. Disposisjon for masteroppgaven</i>	<i>s. 9</i>
<i>7. Tidsplan</i>	<i>s. 10</i>
<i>8. Litteratur</i>	<i>s. 11</i>

1. Innledning

Gjennom de siste årene har antallet rekonstruksjoner i Norden eksplodert. Forskjellige prosjekter er igangsatt for å rekonstruere steinalderboplasser, vikingskip, fortidsbyer, og viking- og middelaldermarkeder. Fascinasjon for fortiden gir grunnlag for utvikling av turismeattraksjoner, så kommuner ønsker seg fortidsbyer og næringslivet sponser. *Re-enactment* grupper etableres og har oppvisninger. Listen på rekonstruksjonens mangfold kan gjøres lang (Petersson 2003:11-12, Sletvold 2001:127).

I denne avhandlingen skal det handle om rekonstruerte bygninger. De rekonstruerte husene har stor innvirkningskraft på publikum, og blir derfor ofte populære attraksjoner både blant lokalbefolkning og tilreisende turister - men kan også bli ofre for kritiske arkeologer (Skår 1992:11, Glørstad 1995, Herschend 1989). I boken "*Föreställningar om det förflutna. Arkeologi och rekonstruktion*" (2003) har Bodil Petersson laget en oversikt over alle rekonstruksjoner i Norge, Sverige og Danmark. Til sammen finnes det omtrent 114 rekonstruksjoner av hus fra ulike perioder. Det er både boplasser fra steinalder, langhus fra bronsealder og jernalder, vikingbyer, gildehaller, middelalderhus og byer. I tillegg finnes det også et hundretalls rekonstruksjoner av båter og skip. Denne avhandlingen vil ha fokus på to rekonstruerte jernalderanlegg fra Norge. Diskusjonen vil dreie seg om prosessen bak oppbyggingen og fortolkningen av disse rekonstruksjonene, samt i hvilken grad denne prosessen formidles til publikum.

1.1 Problemstilling

Oppgaven vil ha en todelt problemstilling. For det første vil jeg diskutere i hvilken grad rekonstruksjonene samsvarer med det arkeologiske materialet som er dokumentert. Hvilke valg blir tatt i prosessen med å rekonstruere et forhistorisk hus? Hva er bakgrunnen for valgene som tas, og fraviker valgene fra tidligere tolkninger? Kan utgravningsmetoden ha spilt en rolle i valgene som ble tatt? Andre aspekter som kan diskuteres er bruk av skriftlige kilder eller analogier fra andre bygninger, som stavkirkene.

For det andre vil jeg undersøke og diskutere i hvilken grad publikum blir involvert i rekonstruksjonsprosessen. Blir valgene som tas synliggjort for publikum, eller opplever publikum å bli presentert for en opplest og vedtatt "sannhet" i møtet med rekonstruksjonen? Tekster i utstillingene og brosjyrer vil utgjøre materialet til denne delen av analysen.

Jeg har valgt ut to caser som skal belyse problemstillingen min. Det er to kjente rekonstruksjoner i Norge; jernaldergården på Ullandhaug i Stavanger og høvdinghallen på Borg i Lofoten. Begrunnelsen for disse valgene er for det første at jernaldergården på Ullandhaug er den eldste rekonstruksjonen vi har i Norge, da byggingen ble påbegynt i 1972. Dette er også et eksempel der husene er plassert direkte oppå de opprinnelige tuftene, noe som gjør fremtidige undersøkelser og forskning på tuftene vanskeligere. Dette er også en av rekonstruksjonene som drives av et arkeologisk museum (Arkeologisk museum i Stavanger).

Borg i Lofoten er en nyere rekonstruksjon som ble påbegynt i 1993 etter en større utgravning, hvor rekonstruksjonen er plassert nedenfor de opprinnelige tuftene, noe som gjør det mulig å oppleve både den rekonstruerte og ”levende” høvdinghallen, men også de ”ekte” og autentiske tuftene hvor huset har vært plassert. Museet på Borg er ikke drevet av noe arkeologisk museum, men har arkeologer ansatt ved museet.

2. Forskningshistorie

Allerede på 1600-tallet begynte interessen for rekonstruksjoner å øke i Norden. I forbindelse med Gustav II Adolfs kroning i 1617, ble det avholdt en stor ridderturning etterfulgt av en glitrende fest. Typisk for middelalderens ridderturninger, bare av et fredeligere slag (Petersson 2003:42). Det er imidlertid litt lengre frem i tid vi ser de første rekonstruerte hus slik vi kjenner til i dag. Lejre Forsøgscenter ble grunnlagt av Hans-Ole Hansen i 1964 i Danmark, med den visjon om å gjenoppbygge de nødvendige fasiliteter og fysiske rammer for å gjennomføre arkeologiske eksperimenter (Petersson 2003:41, Meldgaard og Rasmussen 1996:12, Hansen 1964) Dette senteret har vært forbilde for flere andre rekonstruksjonsprosjekter i Norden, blant annet jernaldergården på Ullandhaug (Petersson 2003:41, Møllerop 1992:16). Claus Ahrens (1990) har laget en oversikt over arkeologiske friluftsmuseer i Europa, og beskriver et ”boom” av rekonstruksjoner brukt i pedagogisk og eksperimentell øyemed. Oversikten hans viser rekonstruksjoner fra 1880-årene frem til 1990, der Tyskland og Danmark har vært tidlig ute med oppbygging av forhistoriske hus (Ahrens 1990:22-23). I Norge kom rekonstruksjonsvirksomheten ordentlig i gang først på 1980- og 90-tallet, men i likhet med Danmark og Sverige har det vært en markant økning i rekonstruksjonsarbeidet de siste tiårene (Petersson 2003:150-151).

Det er skrevet forholdsvis lite om rekonstruksjonsarbeid i Skandinavia, men i Norge har blant andre Jochen Komber bidratt med forskning både på bronsealder- og jernalderhusets

konstruksjon, og har vært en viktig bidragsyter i oppbyggingen av bronsealderhuset på Forsand, og høvdinghallen på Borg i Lofoten (Jakhelln 2003:305, Komber 1989 og 1998). Andre som har skrevet om rekonstruksjoner i Norge er blant andre Oddmund Møllerop, Trond Løken (Landa og Ullandhaug), Dorthe Kaldal Mikkelsen (høvdinghallen på Borg) og Gisle Jakhelln (arkitekt for høvdinghallen på Borg). I et nummer av *Nicolay – Arkeologisk tidsskrift* fra 1995 har Håkon Glørstad skrevet en artikkel hvor han rettet krass kritikk mot museet på Borg.

Rekonstruksjoner skaper ofte debatt. Terje Gansum (2008) har i en artikkel om haller og stavkirker argumentert for at hallene hadde hevet midtskip, og var forløpere for de tidligste stavkirkene. Etter at en hallbygning ble påvist i Vestfold skal det etter planen rekonstrueres en gildehall ved Midgard Historiske Senter, hvor det tas utgangspunkt i stavkirkekonstruksjonen. Hallen skal etter planen bli rundt 90 meter lang og 12 m høy, med hevet midtskip. For øvrig var dette også utgangspunktet for høvdinghallen på Borg, der arkitektens hensikt har vært å etterligne stavkirkenes arkitektur (men uten hevet midtskip), og man har da også vurdert det som sannsynlig at den byggeskikken som ble brukt i tidlig middelalder stavkirker var overført fra vikingtidens bygninger (Petersson 2003:185). I Sverige har Ulf Näsman (1989) og Frands Herschend (1989) heftig debattert rekonstruksjonene på Eketorp på Øland, der anlegget er mye styrt av kommersielle interesser i forhold til det faglige fokuset. Etersom mange av rekonstruksjonene som blir oppført har turisme som et viktig del av driften, kan det bli en risiko for at de kommersielle interessene overstyrer de faglige.

Peter J. Reynolds (1999) setter fokus på begrepene *construct* og *re-construct*, der han mener at det de fleste kaller *rekonstruksjoner* heller bør kalles *konstruksjoner*. Siden det kun er grunnplanen som kan regnes som rester av det opprinnelige huset, og det er vanskelig å vite sikkert hvordan huset har sett ut, blir alle strukturer over grunnplanen best beskrevet som konstruksjoner (Reynolds 1999:159). Dette ønsker jeg å diskutere i forbindelse med mitt materiale.

3. Presentasjon av materiale

I avhandlingen vil jeg bruke to eksempler på rekonstruerte bygg for å sammenligne prosessen fra utgravning til ferdig rekonstruksjon. Jeg vil bruke to velkjente rekonstruksjoner i Norge; jernaldergården på Ullandhaug i Stavanger som ble rekonstruert på begynnelsen av 1970-tallet, og høvdinghallen på Borg i Lofoten som ble rekonstruert på midten av 1990-tallet.

3.1 Jernaldergården på Ullandhaug

Allerede på midten av 1950-tallet startet diskusjonen ved Arkeologisk museum i Stavanger om muligheten for å rekonstruere ett eller flere jernalderhus., men ideen ble ikke presentert før i 1961 i en artikkel av Arne Skjølvold i *Frå haug ok heiðni*. Det var enighet om at rekonstruksjonen måtte gjøres på opprinnelige tufter, og dermed ble det satt i gang leting etter et passende sted for den planlagte rekonstruksjonen (Møllerop 1980:9). Gårdsanlegget på Ullandhaug oppfylte de fleste kvaliteter AmS ønsket seg, og dermed ble det satt i gang en større utgravning ledet av Bjørn Myhre i årene 1967-1968. Byggearbeidene tok til i 1972, og ble ferdigstilt med tre hus i 1973. Det gjensto likevel mye arbeid med innredning, og det arbeidet fortsatte flere år etter husene stod ferdig (Møllerop 1992:15-19).

Under utgravningen ble det gjort funn av fire hustufter fra forhistorisk tid. Det ble også funnet åkerrein, gardfar, gravhauger og rydningsrøyser (Myhre 1980). På grunnlag av funn gjort i tuftene og C14-dateringer ble bosetningen på gårdsanlegget datert til ca. 300-550 e.Kr. (Myhre 1980:89-90). Det kan imidlertid påvises at det trolig har vært flere byggefaser enn arkeologene tidligere hadde trodd, og det kan blant annet forklare grunnen til at det er så mange rom og hus på gården (Myhre 1992:27).

Det er blitt hevdet at rekonstruksjoner fra jernalder bygger mer på senere tids bygningstradisjon enn de opplysningene man kan få fra det arkeologiske materialet, og at flere elementer i konstruksjonen er usikre (Johansen Kleppe 1987:18). Bjørn Myhre har selv innrømmet at hans tolkning av den ene tuften som et hus med festhall i nedre del er basert på et ganske spinkelt grunnlag (Myhre 1992:27). På Ullandhaug er husene bygget med noen ulikheter i forhold til byggeskikk, og dersom størrelsen på avhandlingen tillater det vil jeg analysere alle husene under ett. Dette kan imidlertid vise seg å bli litt for mye i forhold til avhandlingen, og jeg vil da velge ut kun ett av husene til analysen.

3.2 Borg i Lofoten

I årene 1986-1989 ble det utført en større forskningsutgravning på Borg, med forskere fra både Norge, Danmark, Sverige og Finland. Funnene på Borg viste seg å være det hittil største kjente høvdingsete fra vikingtiden, med rike og unike gjenstandsfunn som setter funnet i en særstilling i forhold til annet som tidligere var funnet på disse breddegrader (Mikkelsen 1992:7, 9-10). Etter planen skulle flere bosetningsstrukturer på Borg undersøkes i årene 1986-

1989, men på grunn av den stadig økende størrelsen på hovedbygningen, Borg I:1 (hallbygningen), ble alle midler satt inn i den ressurs- og tidkrevende utgravningen av denne (Stamsø Munch 2003:23). Det viste seg at Borg I:1 hadde bestått av flere bygninger som delvis overlappet hverandre i tid, fra 200 e. Kr. til 1000 e. Kr.

I de påfølgende undersøkelsene viste det seg å være to større bygninger som lå oppå hverandre, der det første huset hadde vært ca 64 m langt og 7-8 m bredt (datert til 400-500 e. Kr.). Det andre huset var ca 80 m langt og 7,5-9 m bredt, datert til 600-tallet, og synes å ha blitt forlatt på slutten av 900-tallet (Johansen og Stamsø Munch 2003:13). I følge Olav Sverre Johansen og Gerd Stamsø Munch (2003:17) som var en del av forskningsteamet på Borg på slutten av 80-tallet, hersker det ingen tvil om at Borg I:1 var et sentralt sted fra folkevandringstid til vikingtid, og det er heller ikke funnet hus på størrelse med Borg I:1 fra yngre jernalder andre steder i Skandinavia.

Initiativet til å danne et museum på Borg kom både fra Vestvågøy Kommune og Vestvågøy Historielag, og det ble dannet en styringsgruppe med personer fra kommunen, fylket og Universitetet i Tromsø. Målsetningen med museet var å ”...skabe et funktionelt og levende museumsområde, der kan fungere som et fyrtårn i turistmæssig sammenheng, som lokalmuseum, som forskningsintitusjon og som historisk/pædagogisk værkted” (Mikkelsen 1992:12). Den utgravde høvdinghallen skulle rekonstrueres nedenfor de opprinnelige tuftene og fungere som museum. Formidlingsformene skulle variere mellom utstillinger, rekonstruksjoner, guiding, kultur- og natursti, og forskning, og det skulle også være rom for publikums fantasi (Mikkelsen 1992:12). I en arkitektkonkurranse i 1992 ble BOARCH Arkitekter A/S, under ledelse av Gisle Jakhelln, engasjert til å designe Vikingmuseet på Borg. Jakhelln hadde gjennom tegneprosessen kontakt med flere arkeologer, blant andre Jochen Komber, Frands Herschend, Dorthe Kaldal Mikkelsen, Olav Sverre Johansen og Gerd Stamsø Munch. Museet ble åpnet i juni 1995 (Jakhelln 2003:301, 305).

Materialet som skal belyse synliggjøringen av prosessen til publikum vil bestå av tekster i utstillingene. Her kan det nevnes både infoskilt, plakater, tekst til utstilling av gjenstander og informasjon i brosjyrer etc.

4. Metode

Jeg har, som nevnt over, valgt en todelt problemstilling. For å kunne diskutere prosessen fra utgravning til ferdig rekonstruksjon er det nødvendig å gå gjennom utgravningsrapporter/publikasjonene av gravningene og prosjektplaner for rekonstruksjonene. Jeg ønsker å sammenligne det empiriske materialet fra utgravningsrapporten/publikasjonen med rekonstruksjonen som er gjort, for å forsøke å spore valgene som er gjort gjennom prosessen. Nøkkelområder vil være: å sammenligne grunnplanene, rominndelingen, selve husformen/konstruksjonen (bl.a. høyden på husene). Utforming av vegger og tak i forhold til det arkeologiske materialet. Hva kan det arkeologiske materialet fortelle oss om innredning, i forhold til hvilke løsninger som er valgt?

Er valgene bevisste og gjennomdiskuterte i prosjektplanene for rekonstruksjon? Dersom det er foretatt valg som fraviker fra det arkeologiske materialet, hvordan er da disse valgene rettfærdiggjort? Er det foretatt valg som ikke er forklart? I hvilken grad bruker man skriftlige kilder i fortolkningen? Hvor mye av rekonstruksjonen er direkte empirisk belagt i det arkeologiske materialet? Disse spørsmålene vil være sentrale i studiet av de to casene.

En slik komparativ analyse vil forhåpentligvis kunne klargjøre den fortolkningsprosessen som ligger bak byggingen av en rekonstruksjon. I hvilken grad er valgene bevisste/ubevisste? Ettersom rekonstruksjonene ligger et stykke fra hverandre i tid, kan man også forsøke å se en sammenheng mellom teori og metode lagt til grunn (henholdsvis prosessualisme og postprosessualisme), og endelig resultat.

På samme tid skal jeg også undersøke i hvilken grad publikum blir informert om den fortolkningsprosessen som ligger til grunn for rekonstruksjonen. Her kommer jeg til å bruke teksten i utstillingene. Finnes det brosjyrer eller plakater som forteller om prosessen? Min andre metodiske tilnærming er altså en tekstlig analyse, hvor jeg vil gjennomgå utstillingstekstene og diskutere om denne gir publikum et nyansert bilde av tolkningen. Disse undersøkelsene vil foretas i løpet av studieturer til Borg i Lofoten og Ullandhaug i Stavanger i juli og august 2009.

Samtidig som jeg reiser dit for å gjøre disse undersøkelsene, mener jeg det også er viktig å se og oppleve rekonstruksjonen selv, og slik danne meg et inntrykk av hvordan det kan være for

publikum å besøke disse to anleggene. Det kan vanskelig sammenlignes å lese bøker eller artikler om monumentale høvdinghaller, og å oppleve dem selv.

5. Forventede resultater

Gjennom arbeidet med oppgaven og spesielt analysekapittelet, forventer jeg å finne avvik fra den dokumentasjonen man kan finne i det arkeologiske materialet, og det som vises i den ferdige rekonstruksjonen. Trolig er det noen som tar seg ”kunstneriske friheter” i oppbyggingen av en rekonstruksjon, da spesielt innredningsmessig. Det trenger nødvendigvis ikke å oppfattes som negativt, men etter min mening er det viktig at man synliggjør dette for publikum, slik at de får forståelse for at det som vises kun er ett av flere tolkningsforslag.

Samtidig; ettersom det er vanskelig å si hva som er riktig eller gal fremstilling av en rekonstruksjon, burde det være flere som våget å utfordre de tradisjonelle oppfatninger av for eksempel jernalderens langhus eller vikingtidens gildehall. Bodil Petersson uttaler i en artikkel at: ”...*Vi ska som fackfolk blanda oss i leken, satsa på ett aktivt engagement i rekonstruktioner. Vi måste frångå eventuella krav på absolut sanning, och lära oss att se rekonstruktionerna som tolkningsförslag*” (Petersson 1999:10). Kanskje må vi også lære oss å formidle dette til publikum?

6. Disposisjon for masteroppgaven

1.0 Innledning (3 s.)

1.1 Problemstilling

2.0 Definisjon av begreper (2 s.)

3.0 Forskningshistorie (7 s.)

3.1 Fremvekst av rekonstruksjoner og friluftsmuseer – et historisk overblikk

3.2 Rekonstruksjonens mangfold – fra utstilling til eksperimentell arkeologi

4.0 Presentasjon av materiale (13 s.)

4.1 Jernaldergarden på Ullandhaug i Stavanger og høvdinghallen på Borg i Lofoten

4.1.1 Bakgrunn og formål med prosjektene

4.1.2 Utgravning og oppbygging

4.1.3 Utstillingstekst

5.0 Metode (10 s.)

- 5.1 Utgravningsrapporter/publikasjoner
- 5.2 Rekonstruksjonsprosessen (prosjektplan for rekonstruksjonen)
- 5.3 Gjennomgang av utstillingstekst
- 6.0 Analyse (20 s.)
  - 6.1 Rekonstruksjonen i forhold til arkeologisk materiale
  - 6.2 Tekstlig analyse
  - 6.3 Fortolkning og synliggjøring for publikum
- 7.0 Konklusjon/avslutning (5 s.)

7. Tidsplan

Juli 2009 – Studietur med undersøkelser på Ullandhaug

August 2009 – Studietur med undersøkelser på Borg

September 2009 – Skrive kapittel 2 og 3

Oktober – november 2009 – Skrive kapittel 4

Desember 2009 – januar 2010 – Skrive kapittel 5

Februar – mars 2010 – Skrive kapittel 6

April 2010 – Korrekturlesning og skrive kapittel 1 og 7

Mai 2010 – Innlevering

8. Litteratur

Ahrens, Claus.

1990 *Wiederaufgebaute Vorzeit. Archäologische Freilichtmuseen in Europa.* Karl Wachholtz Verlag, Neumünster.

Gansum, Terje.

2008 Hallene og stavkirkene – kultbygninger i en overgangstid. *Facets of Archaeology. Essays in Honour of Lotte Hedeager on her 60th Birthday.* Oslo Arkeologiske Serie, volum 10. (Red.) Konstantinos Chilidis, Julie Lund og Christopher Prescott. Unipub, Oslo.

Glørstad, Håkon.

1995 Da dinosaurene døde ut, kom vikingene. *Nicolay – Arkeologisk tidsskrift* 67:4-19.

Hansen, Hans-Ole.

1964 *Mand og hus.* Rhodos Internationalt Forlag for Videnskab og Kunst, København.

Herschend, Frands.

1989 Att rekonstruera förhistorien utan att någon slår sig. *Levandegörande arkeologi – hur och varför. Metodkonferens 1989.* RAÄ och SHMM Rapport 1990:3. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Holtorf, Cornelius.

2005 *From Stonehenge to Las Vegas. Archaeology as Popular Culture.* AltaMira Press, Walnut Creek, CA.

Jakhelln, Gisle.

2003 Lófostr – the Viking Museum at Borg. Reconstruction of the chieftain's house. *Borg in Lofoten. A chieftain's farm in North Norway.* Arkeologisk skriftserie 1. (Red.) Gerd Stamsø Munch, Olav Sverre Johansen og Else Roesdahl. Tapir Academic Press, Trondheim.

Johansen, Olav Sverre og Gerd Stamsø Munch.

2003 Introduction and summary. *Borg in Lofoten. A chieftain's farm in North Norway*. Arkeologisk skriftserie 1. (Red.) Gerd Stamsø Munch, Olav Sverre Johansen og Else Roesdahl. Tapir Academic Press, Trondheim.

Kleppe Johansen, Else.

1987 *Ullandhaug – en gård i eldre jernalder*. AmS-Småtrykk 20. Arkeologisk museum i Stavanger.

Komber, Jochen.

1989 *Jernalderens gårdshus. En bygningsteknisk analyse*. AmS-Varia 18. Arkeologisk museum i Stavanger.

1998 Det nordiske bronsealderhusets form og konstruksjon. Den teoretiske bakgrunn for rekonstruksjon av bronsealderhuset på Forsand, Sørvest-Norge. *Bronsealder i Norden – Regioner og interaksjon. Foredrag ved det 7. nordiske bronsealdersymposium i Rogaland 31. august – 3. september 1995*. (Red.) Trond Løken. AmS-Varia 33. Arkeologisk museum i Stavanger.

Løken, Trond (red.).

1998 Det nordiske bronsealderhusets form og konstruksjon. Den teoretiske bakgrunn for rekonstruksjon av bronsealderhuset på Forsand, Sørvest-Norge. *Bronsealder i Norden – Regioner og interaksjon. Foredrag ved det 7. nordiske bronsealdersymposium i Rogaland 31. august – 3. september 1995*. (Red.) Trond Løken. AmS-Varia 33. Arkeologisk museum i Stavanger.

Meldgaard, Morten og Marianne Rasmussen.

1996 Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter i Lejre – 30 års forsøg med fortiden. *Arkæologiske eksperimenter i Lejre*. (Red.) Morten Meldgaard og Marianne Rasmussen. Rhodos Internationalt Forlag for Videnskab og Kunst. Lejre.

Mikkelsen, Dorthe Kaldal.

1992 *Plan for Vikingmuseet på Borg*. Vestvågøy: Vestvågøy Museum.

Munch, Gerd Stamsø.

2003 The Borg project. *Borg in Lofoten. A chieftain's farm in North Norway*. Arkeologisk skriftserie 1. (Red.) Gerd Stamsø Munch, Olav Sverre Johansen og Else Roesdahl. Tapir Academic Press, Trondheim.

Myhre, Bjørn.

1980 *Gårdsanlegget på Ullandhaug I. Gårdshus i jernalder og tidlig middelalder i Sørvest-Norge*. AmS-skrifter 4. Arkeologisk museum i Stavanger. Stavanger.

1992 Utgravningene på Ullandhaug 25 år etter. *Gammel gård gjenoppstår. Fra gamle tufter til levende museum. Jernaldergarden på Ullandhaug*. AmS-Småtrykk 26. (Red.) Anne-Kari Skår. Arkeologisk museum i Stavanger.

Møllerop, Oddmund.

1980 Ullandhaugundersøkelsene. *Gårdsanlegget på Ullandhaug I. Gårdshus i jernalder og tidlig middelalder i Sørvest-Norge*. AmS-skrifter 4. Av Bjørn Myhre. Arkeologisk museum i Stavanger.

1992 Bakgrunnen for rekonstruksjonsarbeidet. *Gammel gård gjenoppstår. Fra gamle tufter til levende museum. Jernaldergarden på Ullandhaug*. AmS-Småtrykk 26. (Red.) Anne-Kari Skår. Arkeologisk museum i Stavanger.

Näsman, Ulf.

1989 Populärarkeologi – förmedling och levandegörande. *Levandegörande arkeologi – hur och varför. Metodkonferens 1989*. RAÄ och SHMM Rapport 1990:3. Riksanvarieämbetet. Stockholm.

Petersson, Bodil.

1999 Förmedlad forntid i full skala. *Kulturmiljövård* 1/1999:10-15.

2003 *Föreställningar om det förflutna. Arkeologi och rekonstruktion*. Nordic Academic Press. Lund.

Reynolds, Peter J.

1999 The Nature of Experiment in Archaeology. *Experiment and Design. Archaeological Studies in Honour of John Coles*. (Red.) A.F. Harding. Oxbow Books, Oxford.

Skjølsvold, Arne.

1961 En fascinerende restaureringsoppgave. *Frå haug ok heiðni* 4:114-115. Tidsskrift for Rogalands arkeologiske forening.

Skår, Anne-Kari (red.)

1992 *Gammel gård gjenoppstår. Fra gamle tufter til levende museum. Jernaldergarden på Ullandhaug*. AmS-Småtrykk 26. Arkeologisk museum i Stavanger.

Sletvold, Ola.

2001 Vikingene i norsk turismeutvikling. *Turisme. Tradisjoner og trender*. (Red.) Arvik Viken. Gyldendal, Oslo.